

Christine Leunens

Cellába zárva

FORDÍTOTTA TÁBORI ZOLTÁN

Christine Leunens

Cellába zárva

ATHENAEUM

A fordítás alapjául szolgáló mű
Christine Leunens: Caging Skies

© Christine Leunens, 2008, 2014

Hungarian translation © Tábori Zoltán, 2019

Minden jog fenntartva.

Kiadta az Athenaeum Kiadó,
az 1795-ben alapított Magyar Könyvkiadók
és Könyvterjesztők Egyesülésének tagja.
1086 Budapest, Dankó u. 4–8.
Telefon: 1-235-5030
www.athenaeum.hu
www.facebook.com/athenaeumkiado

ISBN 978 963 293 833 2

Felelős kiadó: Szabó Tibor Benjámin
Felelős szerkesztő: Besze Barbara
Szerkesztette: Petrikovits Julianna
Műszaki vezető: Drótos Szilvia
Borító: Földi Andrea
Nyomdai előkészítés: Tóth Viktor

Készült a Generál Nyomda Kft.-ben, 2019-ben
Felelős vezető: Hunya Ágnes ügyvezető

Férjemnek, Axelnek

A nagy veszély nem abban áll, hogy a hazugságok nem igazak, vagyis valótlanok, hanem abban, hogy valósággá válnak mások tudatában. Úgy szöknek ki a hazug markából, ahogy a magvak szabadulnak ki a szélben, saját életre kelnek a legváratlanabb helyeken, míg nem egy nap a hazug azon kapja magát, hogy egy csupasz szirt oldalából kinőtt, mégis jó erőben lévő magányos fán pihen meg a tekintete. A látvány ugyanolyan mértékben készítheti melankóliára, mint ámulatra. Hogyan kerülhetett oda az a fa? Hogyan sikerült életben maradnia? Ritka szép a maga magányosságában, a csupasz valótlanok sarjadéka, mégis zöld, és minden ízében él.

Sok év telt el azóta, hogy elvettem a hazugságokat, és ezáltal azokat az életeteket, amelyekről beszélek. De minden eddiginél gondosabban meg kell különböztetnem az ágakat, és meghatároznom, hogy melyik sarjadt ki az igazságból, és melyik a hamis valóból. Lehetséges-e lefűrészelni a félrevezető ágakat anélkül, hogy jóvátehetetlenül megcsonkítanám a fát? Talán inkább gyökerestül ki kellene tépni, és újraültetni sík, termékeny talajba. De nagy a kockázat, mert a fám már százegy módon idomult a valótlanokhoz, megtanult együtt hajlongani a széllel, megélni kevéske vízből. Egészen messzire kinyúlik vízszintesen, zöldellő rejtély egy magas, élettelen szirtoldalban félúton, merőlegesen ki-

hajolva belőle. De mégsem fekszik a földön, levelei nem rothadnak a harmatban, mint ha átültetném. A görbe törzsek nem tudnak felegyenesedni, ahogy én se tudom kihúzni magamat, hogy visszatérjek húszéves önmagamhoz. Ily hosszan tartó zord környezet után egy mérsékeltebb nyilván végzetesnek bizonyulna.

Megtaláltam a megoldást. Ha egyszerűen elmondom az igazat, a sziklaszirt fokról fokra, kőről kőre szétmállik. És a fám sorsa? Markomat az ég felé tartom, és elengedem imáimat. Ahová szállnak, remélem, a fám is ott fog földet érni.

I.

1927. március 25-én születtem Bécsben, Johannes Ewald Detlef Betzler néven, pufók, kopasz fiúcecsemőként az anyám fotóalbumaiból ítélve. A lapokat forgatva mindig mókás volt csupán a karokból kitalálni, hogy éppen az apám, az anyám vagy a nővérem tart-e engem. Úgy tűnik, olyan voltam, mint minden kisbaba: a teljes fogínyemmel mosolyogtam, nagy érdeklődéssel vizsgálgattam pici lábamat, és több szilvalekvárt mázoltam szét az arcomon, mint amennyit megettem. Szerettem egy nálam kétszer nagyobb rózsaszín kengurut, amelyet nagy műgonddal hurcolásztam mindenhová, de nem örültem neki, amikor valaki szivart dugott a számba, vagy legalábbis erre következtetek abból, hogy sírtam.

Ugyanolyan közel álltam a nagyszüleimhez, mint a szüleimhez – pontosabban az apai nagyszüleimhez. Igazából az anyai nagyszüleimmel, Omával és Opával nem is találkoztam, mert egy hógörgeteg maga alá temette őket jóval azelőtt, hogy megszülettem. Oma és Opa Salzburgban élt, és messze földön híres kirándulók és sítúrázók voltak. Azt beszéltek, hogy Opa fel tudta ismerni a madarakat pusztán a hangjukról, és a fákat behunyta szemmel abból, ahogy a leveleik neszezték a szélben. Az apám is megesküdtött rá, hogy ez így volt; ebből tudom, hogy anyám nem túlzott. Minden fajtája egyedi módon susog, ezt Opa mondta egyszer apám-

nak. Anyám olyan sokat mesélt a szüleiről, hogy lassan őket is megismertem és megszerettem. Ők valahol odafenn voltak Istennel, néztek fentről, és vigyáztak rám. Egy szörny se rejtőzhetett el az ágyam alatt és kaphatta el a lábamat, ha vécére kellett mennem az éjszaka kellős közepén, és gyilkos se lopakodhatott hozzám álomban, hogy szíven döfjön.

Apai nagyapámat „Pimbónak” hívtuk, nagyanyámat pedig „Pimminek”, amihez még a németül „kicsi drágát” jelentő „*chen*” járult – ez a becézés azzal az érdekes mellékhatással járt, hogy kicsit összetöporította. E nevet csak a nővérem találta ki, amikor kicsi volt. Pimbo szeme egy estélyen akadt meg először Pimmichenen, a jellegzetes bécsi rongyrázó bálok egyikén, ahol a lány a fess, egyenruhás vőlegényével valcerozott. Amikor a vőlegény frissítőért ment, a nagyapám a nyomába szegődött, és elmondta neki, hogy milyen gyönyörű a jövődöbelije, mire a fiatalember megjegyezte, hogy ők csak testvérek, nem jegyesek; Pimbo ezután nem engedte, hogy újra ő táncoltassa meg. Eggert nagy-nagybácsi ezt követően már csak malmozva ült, mert az összes többi bálozó hölgy elbújhatott a húga mögött. Amikor hármásban távoztak, nagyapám a konflisok mögött parkoló Benz motorgépkocsinhoz vezette a társaságot, fél karjával nekitámaszkodott a nyitott utastérnek, mintha ő lenne a tulajdonos, merengően felnézett az égre, és így szólt:

– Kár, hogy csak két ülés van. Olyan szép az este, mi lenne, ha inkább sétálnánk?

Pimmichennek ketten is udvaroltak a bécsi társasági élet jó partinak ígérkező ifjai közül, mégis a nagyapámhoz ment férjhez, mert úgy gondolta, ő a legjóképűbb, legszemlésebb, legsármosabb az összes közül, és elég

gazdag is. Csakhogy ez a legutóbbi nem stimmelt. Igazság szerint nagyapám még a polgáremberek szemében is olyan szegény volt, mint a templom egere, különösen azután, hogy költségekbe verve magát a legdrágább éttermekbe meg opera-előadásokra vitte Pimmichent a házasságuk előtti hónapokban egy bankkölcsön terhére. De ez csak kegyes hazugság volt, mert abból a bankkölcsönből egy héttel a találkozásuk előtt gyárat nyitott, vasalókat és vasalóasztalokat gyártott, és néhány év kemény munkájával kellően meg is gazdagodott. Pimmichen szeretett arról mesélni nekünk, hogy a homár és pezsgő az esküvőjük másnapján átváltozott szardíniává és csapvízzé.

Ute, a nővérem meghalt cukorbetegségben négy nappal a tizenkettedik születésnapja előtt. Nem volt szabad bemennem a szobájába, amikor az inzulininjekciókat adta be magának, de egyszer, amikor meghallottam, hogy anyám azt mondja neki, hogy ha a hasába fájdalmas, szúrja a combjába, megszegtem a tilalmat, és rajtakaptam feltűrt zöld ruhaderékkel. Aztán egy nap elfelejtette beadni magának az injekciót, amikor megjött az iskolából. Anyám megkérdezte, beadta-e, és ő azt mondta, *Ja, ja*, de a sorozatos injekciók után már csak gépiesen válaszolgatott, és nem megerősítésül.

Szomorú, de jobban emlékszem a hegedűjére, mint órá magára, a lakkozott hátoldal recézett mintájára, a fenyőillatra, amikor meggyantázta a vonót, a vonó alól kiszökő porfelhőre, amikor játszani kezdett. Néha engedte, hogy kipróbáljam, de a lószőrhöz nem nyúlhattam, attól megfeketedett volna, a vonót se feszíthettem meg, ahogy ő szokta, nehogy elpattanjon, a hangolókulcsokat se forgathattam el, mert a húr elszakadhat, és túl kicsi voltam, hogy ezt mind figyelembe vegyem. Ha elég

szerencsés voltam, és eljutottam odáig, hogy végighúz-
zam a vonót a húrokon, olyan hangot kicsalva belőlük,
ami csak engem gyönyörködtetett, számíthattam rá,
hogy ő és csinos barátnője nevetésre fakad, és anyám
már kiabált is, hogy segítsek valami házi munkában,
amivel nem tud megbirkózni derék négyéves fiacskája
nélkül. – *Johannes!* – Még egy utolsó kísérletet tettem,
de nem tudtam úgy húzni a vonót, ahogy Ute mutatta,
és az egész azzal végződött, hogy hol a húrlábat találtam
el, hol a falat, hol valaki szemét. A hegedűt kikapták a
kezemből, és az ajtóhoz kísértek harsány méltatlanko-
dásom ellenére. Emlékszem rá, ahogy Ute és barátnője
vihorászva megpaskolták a fejemet, mielőtt becsukták
mögöttem az ajtót, és folytatták a gyakorlást.

Nappalinkban a kisasztalkán változatlanul ott álltak
nővérem fényképei, mígnem az évek múltával a legtöbb
emlékem egymás után beleolvadt ezekbe a pózokba.
Nehéz lett mozgást vagy elevenséget képzelni mögéjük,
illetve kicsivel is többet kezdeni velük annál, mint hogy
bájosan és mit sem tudón mosolyogjanak mindvégig
életem fordulatain át.

Pimbo kevesebb mint két évvel Ute után, hatvanhét
éves korában meghalt cukorbetegségben, holott amennyire
tudta, sose volt cukorbeteg. Amikor tüdőgyulladásból
lábadozott, a betegség előjött a szunnyadó állapotból, és
ettől fogva gyógyíthatatlan szomorúság lett úrrá rajta,
mert úgy érezte, ő okozta nővérem halálát, ő adta neki
a betegséget tovább. A szüleim azt mondták, hogy egy-
szerűen hagyta meghalni magát. Addigra Pimmichen
már hetvennégy éves volt, és nem akartuk, hogy egy-
magában küszködjön, ezért magunkhoz vettük. Eleinte
egyáltalán nem tetszett neki az ötlet, mert úgy érezte,
hogy csak a terhünkre lenne, és minden reggelinél meg-

nyugtatta a szüleimet, hogy már nem fog sokáig a ter-
hükre lenni... De ez nem nyugtatta meg sem őket, sem
engem, mert egyikünk sem akarta, hogy meghaljon.
Minden év úgy indult, hogy ez lesz Pimmichen utolsó
éve, és minden karácsonykor, húsvétkor és születésnap-
kor az apám felemelte a poharát, fátyolos szemmel pis-
logott, és azt mondta, hogy meglehet, jövőre már nem
leszünk így együtt mindannyian az ünnepi asztal körül.
Ahelyett, hogy az évek múlásával egyre inkább hittünk
volna abban, hogy Pimmichennek hosszú élete lesz,
furcsamód egyre kevésbé bízunk benne.

Egy impozáns, Ausztriában megszokott „schönbrun-
ni sárgára” festett házban laktunk a XVI. kerületben,
Bécs Ottakring nevű nyugati külvárosában. Jóllehet
házunk a város határán belül állt, egyrészt erdők vették
körül, Schottenwald és Gemeindewald, másrészt füves
mezők. Bécs központjából hazaérni mindig olyan érzés
volt, mintha nem is a fővárosban lalnánk, hanem va-
lahol vidéken. Mindazonáltal Ottakring nem számított
az egyik legjobb környéknek, sőt a Hernalst figyelem-
be véve az egyik legrosszabbnak. A rossz híre abból
eredt, hogy a belváros felé elnyúló részében olyasfajta
emberek laktak, akiket mifelénk az öregek alja népnek
emlegettek, ami, azt hiszem, azt jelentette, hogy sze-
gények voltak, illetve olyan dolgokat csináltak, amiket
az ember azért csinál, hogy ne maradjon szegény. De
szerencsére mi távol éltünk mindettől. Házunk ablakai-
ból igazából nem láthattuk a lankás dombokat a rajtuk
elterülő szőlőskertekkel, ahol a híres *weißwein* termett,
miután a szőlőfürtök egész nyáron sütkéreztek a napon,
de ha biciklire kaptunk, percek alatt a közvetlenül alat-
tuk kanyargó utakon kerekezhettünk. Az ablakainkból
a szomszédainkra láthattunk, három óaranyra vagy er-

dőzőldre festett házra; a schönbrunni sárga mellett ez a kettő volt a legelterjedtebb választék.

Nagyapám halála után apám vitte tovább a gyárat. Megvolt hozzá a kellő tapasztalata, mert amikor Pimbo volt az igazgató, ő alatta dolgozott munkafelügyelőként. Anyám figyelmeztette annak veszélyeire, ha egy cég túlságosan nagyra nő, apám ennek ellenére úgy döntött, hogy összeolvasztja a vállalatot a Yaakov Kiszépgyárral, amely nem volt nagyobb a Betzler Vasalógyárnál, de szállította a termékeit mindenfelé a világon, jelentős nyereséget hozva. Apám azzal érvelt, hogy a nulla száz százaléka nulla, és bárhogyan nézzük is, a nullánál a sok kis hányada is több. Elégedett volt az egyesüléssel, és a Yaakov & Betzler hamarosan idegen országokba exportálta a korszerűsített vasalókat és háztartási gépeket. Apám vett egy földgömböt, és egyik este, vacsora után megmutatta nekem Görögországot, Romániát és Törökországot. Elképzeltem ropogósra vasalt tunikáikban a görögöket, rómaiakat és törököket (valamiért azt hittem, Romániában a rómaiak élnek).

Kora gyerekkoromból két eset tűnik ki élesen, bár ezek a mozzanatok nem lehettek sem a legboldogabbak, sem a legszomorúbbak azokban a korai években. Igazából még csak kiemelkedők sem voltak, az emlékezetem mégis ezek megtartása mellett döntött. Anyám salátát mosott, és én láttam meg először – egy salátalevelek közé bújt csigát. Anyám gyors kézmozdulattal a szemébe söpörte. Nekünk több szemetesünk is volt, egy külön a krumplihéjnak, tojáshejnek és más konyhai hulladéknak, amit anyám elásott a kertben. Féltem, hogy a csiga megfullad benne, mert egész sok levet szokott eresztetni. Anyám nem engedte, hogy kutyám vagy macskám legyen, mert allergiás volt az állati szőrre, úgyhogy

némi könyörgés után az én részemről és némi habozással az övéről, undorodó képet vágva belement, hogy megtartsam a csigát egy tálban. Csak egy anya tud ilyen vajszívű lenni. Nem telt el nap úgy, hogy ne etettem volna meg a salátacsigámat. Nagyobbra nőtt bármelyik csigánál, amelyet valaha láttam – akkora lett, mint az öklöm. Vagyis majdnem. Amikor meghallotta, hogy jövök, kidugta a fejét a házából, kinyújtóztatta a testét, és nekem szegezte a csápjait, mindezt természetesen a maga lassú tempójában.

Egy reggel lejöttem az emeletről, és azt láttam, hogy a csigám eltűnt. Nem kellett tűvé tennem érte a házat, csak leszedtem a falról, és visszatettem a tálba. Ez a szokásává vált, minden este megszökött, és egyre távolabb jutott, úgyhogy a napomat azzal kezdtem, hogy megke-restem, és leszedtem az asztal lábáról, a dísznek kitett meissen porcelánról, a tapétáról vagy valakinek a cipő-jéről. Egyszer egy ilyen reggel futnom kellett, nehogy elkéssek az iskolából, ezért anyám rám szólt, hogy ezentúl előbb reggelizzek meg, és csak utána keressen, már ha maradt rá időm. Ahogy ezt kimondta, letett egy tálcát a lócára, és egy reccsenést hallottunk. Felemelte a tálcát, és ott volt a csigám, darabokra törve. Elég nagy voltam már ahhoz, hogy ne bőgjek úgy, ahogy akkor bőgtem – még azután se hagytam abba, amikor apám rohanva jött, azt hitte, hogy megvágtam magam a konyhakéssel. Bocsánatot kért, amiért nem tud segíteni, mert munkába kell mennie, de anyám megígérte, hogy rendbe hozza nekem a csigát. Olyan állapotban voltam, hogy végül megengedte, hogy aznap ne menjek iskolába.

Futottam a ragasztóért, hogy összeragasszuk a darabokra tört csigaházat, de anyám félt, hogy a ragasztó átszivárog, és megmérgezi a csigát. Úgy gondolta, az

lesz a legjobb, ha vizet csepegtetve rá nedvesen tartjuk; ennek dacára szegény cimborám szálnalmasan kicsire zsugorodott. Ekkor Pimmichen azt javasolta, hogy menjünk el a Le Villiers-be, az Albertina Platzon lévő francia csemegeboltba, és vegyünk egy doboz töltött csigát. Siettünk vissza, és letettünk egy új csigaházat a táljára, de semmi nem történt – az én csigám nem akart kijönni a régiből. Végül besegítettük az összezsugorodott kis életet az új csigaházba, a hátára még rá voltak tapadva a töredékek. Újabb kétnapnyi törődés és aggodás után nyilvánvalóvá vált, hogy kis házi kedvencem elpusztult. Ha a halála jobban megviselt, mint a nővéremé és a nagyapámé, az csak azért volt, mert már idősebb voltam – elég idős ahhoz, hogy felfogjam, soha többé nem látom újra őket.

A másik esetet igazából nem is lehet esetnek nevezni. Csak annyi történt, hogy péntek esténként a szüleim vacsoraestekre, kiállításokra vagy az operába mentek, és Pimmichen meg én megolvasztottunk egy egész adag vajat a serpenyőben a bécsi szeletünkhöz. Ahogy a tűzhely előtt álltunk, kenyérdarabkákat mártogattunk bele, és rögtön vittük a szánkhoz, miközben a villánk pokolian felforrósodott. Azután Pimmichen császár-morzsát csinált desszertnek, belemert és beleszórt minden hozzávalót, amitől el voltam tiltva, és én máris nem csak a szememet legeltettem rajta. Rendes esetben álmodnom se lett volna szabad ilyen lakomákról, mert anyám féltett, hogy bármi dús dolog cukorbajt okozhat. Na hiszen, ha tudta volna! De valahogy jobban ízlett, hogy sem ő, sem más nem tudott róla.

1938. március közepén egy napon apám elvitt egy ortopéd cipészhez. Azért emlékszem rá, mert közelgett a tizenegyedik születésnapom, és a cipészbolt falán

naptár lógott. Amíg váraoztunk a padon, nem bírtam megállni, hogy ne számoljam meg, hány nap van még a születésnapomig, mert tudtam, hogy a szüleim kínai dobozsárcánnyal fognak megajándékozni. Apám lúdtalpát nemigen lehetett súlyos elváltozásnak mondani, de fájtneki, amikor a munkája közben állnia kellett egész nap. Pimmichen is Herr Grubernél vette a cipőit, és igen nagyra tartotta a cipésmestert. Herr Gruber áldás az embereknek, hajtogatta, és azt állította, hogy a fájó láb elveszi az öregek életkedvét. Amikor Herr Gruber nekiállt elkészíteni egy pár cipőt, kötelességének tartotta, hogy kárpótlást nyújtson a korral járó bütykökért, tyúkszemekért és sarkantyúkért. Nagy igény volt a munkájára, mint megállapíthattuk a bőr- és cserzőolajszagot árasztó szűk kis boltjában rajtunk kívül várakozó fél tucat emberből.

A lábammal kalimpáltam, hogy gyorsabban teljen az idő, amikor váratlanul óriási lárma hallatszott odakint-ről, mintha az ég szakadt volna le. Felugrottam, hogy megnézzem, mi történt, de apám rám szólt, hogy csukjam be az ajtót, ne engedjem be a hideget. A következő benyomásom az volt, mintha egész Bécs ugyanazt kiabálná, de annyira harsogva, hogy egyetlen szót sem lehetett kivenni belőle. Megkérdeztem apámat, és ő sem értette, viszont egyre bosszúsabb lett, ahogy a nagymutató körbe-körbe járt. Herr Gruber nem foglalkozott azzal, hogy mi folyik odakinn, tovább méricskéltnegy fiút, aki paralízisben szenvedett, és a cipőjével ellensúlyozni kellett a bal lába tíz centivel elmaradt növekedését. Mire apám sorra került, nem tudott nyugodtan egy helyben állni, különösen azután, hogy Herr Gruber végzett a lábfejjel, és nagy hűhóval tovább méricskélte mindkét lábszárát, hogy nincs-e különbség, mert ha

igen, az nem tesz jót a hátnak. Herr Gruber ugyanúgy járt el mindenkivel; erre mondta nagyanyám, hogy törődik.

Útban hazafelé elmentünk a Heldenplatz mellett, és ott, sose felejttem el, annyi embert láttam, mint azóta se az életben. Megkérdeztem apámat, hogy vannak-e egymillióan, és ő azt felelte, hogy valószínűleg inkább csak egy-kétszázezren. Nem érezkeltem a különbséget. Csak néztem őket, és olyasmit éreztem, mintha fuldokolnék. Valaki a Neue Hofburg erkélyén teli tüdőből kiabált, és az embertömeg ugyanúgy osztozott a dühén, mint a lelkesedésén. Megdöbbsentett, hogy vagy száz felnőtt és gyerek felmászott a Savoyai Jenő és a Károly főherceg emlékművére, még magukra a lovas szobrokra is, és onnan néztek. Én is fel akartam mászni, és könyörögtem apának, de ő nemet mondott. Zeneszó, éljenzés, zászlólengetés – bárki részt vehetett. Bámulatos volt. A zászlókat olyan jel díszítette, amely úgy nézett ki, mintha forogna, ahogy a szél fújta őket, mintha szélmalom kereke forogna a négy lapátjával.

Hazafelé a villamoson apám csak kibámult az ablakon a semmibe. Nehezteltem, amiért nem engedte, hogy én is beszálljak a mulatságba, amikor ott zajlott karnyújtásnyira. Mibe került volna neki? Pár percébe? Az arcélét tanulmányoztam... Máskülönben kellemes vonásait, szégyellve figyeltem meg, a rosszkedv csúnyává tette. A száját elszántan összepréselte, az arca megfeszült, az orra sasorri szigort jelzett, a szemöldöke ingerülten összegubancolódott, és a pillantása olyan fokig valami nem létezőre szegeződött, hogy semmi se tudta eltéríteni, még én sem, miközben ott voltam vele. Gondosan fésült frizurája hirtelen egyszerűen csak hivatásszerűnek látszott, a biztosabb eladás eszközeként.

Magamban azt gondoltam: az apám jobban törődik a munkájával, a nyereségével és a gyarával, mint azzal, hogy a családja kicsit szórakozzon. De a haragom lassan elpárologott, és elkezdtem sajnálni. A frizurája már nem is tűnt annyira csinosnak – néhány hajcsomó itt-ott felállt a feje tetején, ahol már ritkult. Kihasználtam, hogy a villamos elkanyarodott, és a szükségesnél nagyobb mértékben nekidőltem.

– Apa! – kérdeztem. – Ki volt az az ember odafönn?

– Az az ember – felelte, miközben átkarolt anélkül, hogy a fejét felém fordította volna, és kedvesen megmagszorította a vállamat – nem foglalkozik az olyan kisfiúkkal, mint te, Johannes.

II.

Néhány héttel később két ember jött, hordágyra tették és elvitték nagymamámat, hogy ő is véleményt nyilváníthasson az Anschlusstról szóló népszavazáson, vagyis arról, hogy támogatja-e Ausztria tartományként való csatlakozását a Német Birodalomhoz. A szüleim már kora reggel elmentek leadni a maguk szavazatát. Nagymamám a lehető legjobb hangulatban volt azóta, hogy elcsúszott a jégen, és eltörte a csípőjét útban hazafelé a gyógyszerházból, ahová azért ment, hogy mentolos krémet vegyen a térdére.

– Tiszta szerencse, hogy elmentem aznap a patikába – mondta a hordágyvivőknek. – Meggyógyította a göcsös ízületeimet, nem viccelek! A térdemmel már nem is foglalkozom, mert a csípőm jobban fáj! Ez a legjobb gyógymód a fájdalomra: keress egy másik fájást valahol máshol.

A hordágyvivők erőltetetten mosolyogtak. Mintha skatulyából húzták volna ki őket, úgy néztek ki egyenruhájukban, és én feszengtem, mert láttam rajtuk, hogy nekik ő nem Pimmichen, hanem csak egy öregasszony.

– Asszonyom, mielőtt indulunk, ugye nem felejtette el magához venni az iratait? – kérdezték.

Pimmichennek inkább a beszéd volt a kenyere, mint mások beszédének hallgatása, úgyhogy én válaszoltam helyette, de izgatottságában engem se hallott. Tovább

folyt belőle a szó, miközben felemelték a hordágyat – ő volt Kleopátra, útban Caesarhoz –, és amikor az egyik csaknem elejtette; akkor azzal viccelődött, hogy ő most repülő szőnyegen száll Babilon felett. Elmondta nekik, hogy ő és a szülei mennyire más élethez szoktak, mielőtt a határok és az észjárások megváltoztak, és hogy lelki szemeivel újra egy nagy birodalom virágzó fővárosaként látja Bécset, és úgy képzei, hogy az egyesülés Németországgal valahogy visszahozza az Osztrák–Magyar Monarchia elveszett pompáját.

Később, a nap folyamán nagyanyám kimerülten visszatért, és aludni vágyott, de másnap reggel újra feltelepedett a kanapéra, és a napi hírekkel birkózott, az újságlapok engedetlen szárnyakként csapkodtak. Én a szőnyegen foglaltam helyet, meztelenül kuporogtam anyám előtt, aki méhfullánkot szedett ki csipesszel a hátamból, egy másikat pedig a nyakamból, majd alkoholos vattával bedörgölte a helyüket. Aztán szemügyre vett a leghetlenebb pontokon: megvizsgálta az ujjaim között a kezemen és a lábamon, de még a fületem és a köldökömet is. Akkor kezdtem tiltakozni, amikor bekukkantott a fenekem hasadékába, de nem törődött vele. Figyelmeztetett, hogy többet ne menjek a szőlőhegyre reptetni a sárkányomat.

Nem örültem ennek az újonnan bevezetett korlátozásnak, és előadtam, hogy pontosan mi történt. Kimentem a rétre, de nem volt elég nagy a szél, ezért futnom kellett, hogy a sárkány felemelkedjen, aztán kénytelen voltam tovább futni, ha azt akartam, hogy a levegőben maradjon; ha csak egy pillanatra is megálltam, hogy kifújjam magam, a zsinór megereszkedett, amitől a sárkány azonnal süllyedni kezdett, úgyhogy szaladtam, szaladtam, amíg a szőlőhegy széléhez nem értem, ahol

engedelmesen megálltam, esküszöm, de akkor, anya, a sárkány leszállt a közepébe, teljesen magától, és nekem muszáj volt érte mennem. Ez egy drága ajándék, amit tőled és apától kaptam.

– Legközelebb, ha nem lesz elég nagy szél – felelte anyám, és két-három szavanként megcibálta a hajamat –, akkor próbáld meg az ellenkező irányba futni, ne a szőlőhegy felé. Rengeteg hely van a mezőn, hogy a másik irányba fuss.

Lenézett rám, kétkedőn felvonta a szemöldökét, és odalökte nekem a halomba gyűrt ruhámat.

– Igen, anya – zengtem boldogan, hogy nem kaptam büntetést. De nem tudtam elég gyorsan felöltözni, és ő a fenekemre csapott, ahogy előre sejtettem, és „dummer bub”-nak, buta gyereknek nevezett.

– Kilencvenkilenc egész háromtized százalék szól az Anschluss mellett – olvasta Pimmichen, és megkísérelte diadalmasan meglengetni a jobbját, ami a vártnál gyengébben sikerült, mert a keze önkéntelenül lehatatlott. – Az csaknem száz százalék. A kutyafáját!

Odaadta az összegyűrt újságoldalakat anyámnak, majd becsukta a szemét. Anyám félretette az újságot, és nem szólt semmit.

Az iskolában változások és zűrzavaros idők jöttek, és még a térkép is megváltozott – az Ausztria szót levakarták, és Ostmark lett belőle, a Német Birodalom keleti tartománya. A régi tankönyveket újakra cserélték, ugyanúgy, ahogy néhány régi tanárunkat is újak váltották fel. Szomorú voltam, hogy nem sikerült elbúcsúznom Herr Grassytól. Ő volt a kedvenc tanárom, és a nővéremé is hat évvel korábban. Amikor az első nap a névsorolvasáskor rájött, hogy én vagyok Ute Betzler kistestvére, hosszasan vizsgálgatott, próbálta meglelni

a hasonlóságot. A szüleim barátai azt szokták mondani, hogy ugyanolyan a mosolyunk, pedig akkor épp nem is mosolyogtam. Ute Herr Grassy tanítványa volt abban az évben, amikor meghalt, és óhatatlanul arra gondoltam, hogy ő valószínűleg jobban emlékszik rá, mint én.

Másnap Herr Grassy visszatartott óra után, hogy megmutasson nekem egy kókuszdió bárkát, benne egzotikus fából faragott pici afrikai állatokkal – zsiráfokkal, zebrákkal, oroszlánokkal, majmokkal, krokodilokkal, gorillákkal és gazellákkal, mind-mind párosával, egy hím és egy nőstény. A szemem biztos egészen elkeveredett, amikor az asztala fölé hajolva megcsodáltam. Herr Grassy azt mondta, hogy a bárkára 1909-ben bukkant egy piacon Dél-Afrikában, Johannesburgban – a nevemet viselő városban –, és ezután odaadta nekem. Boldogságomba mindazonáltal némi büntudat vegyült, mert nem először fordult elő, hogy Ute halála révén ajándékokhoz és figyelemhez jutottam.

Fräulein Rahm váltotta fel Herr Grassyt. Ez amiatt történt, magyarázta, mert az elődje sok olyan dolgot tanított nekünk – a nagy nehezen belénk vert tananyag kilencven százalékát –, amit felnőttkorra elfelejtünk, és ezért fölösleges. Ez az egész csak tékozolta az állam pénzét, amely máshol jobban hasznosulhatott volna, az emberek nagyobb előnyére. Mi egy új, kiváltságos nemzedék vagyunk, ezért mi leszünk az elsők, akik előnyt húzunk a korszerű iskolázási programból, és olyan tárgyakat tanulunk, amelyekre az előttünk lévőknek nem volt lehetőségük. Sajnáltam a szüleimet, és magamban megfogadtam, hogy esténként minden erőmmel azon leszek, hogy tanítsam őket. Most jóval kevesebb tankönyvből tanultunk, mint korábban. A testnevelés lett a legfőbb tantárgyunk, óraszámra végeztük a tornagya-

korlatokat, hogy erős, egészséges felnőttek legyünk sápadt, vézna könyvmolyok helyett.

Apám tévedett. Az az ember igenis foglalkozott az olyan kisfiúkkal, mint én. Neki, a Führernek, Adolf Hitlernek az a nagy feladat jutott, hogy bízjon bennünk, gyerekekben. Csakis mi, gyerekek menthettük meg fajunk jövőjét. Nem tudtunk róla, hogy a mi fajunk a legritkább és a legtisztább. Nemcsak okosak, szőkék, kék szeműek, magasak és karcsúak voltunk, hanem még a fejünk is felsőbbrendű jegyeket mutatott az összes többi fajhoz képest: „dolichocephalok” voltunk, miközben ők „brachycephalok”, ami azt jelentette, hogy a mi koponyaformánk elegánsan ovális, az övék pedig primitíven kerek. Alig vártam, hogy hazaérjek, és megmutassam anyámnak – milyen büszke lesz rám! A fejem olyasmi volt, amivel addig cseppet sem törődtem, legalábbis az alakjával nem, és sose hittem volna, hogy ilyen ritka kincs ül a nyakamon!

Új, rémisztő dolgokat tudtunk meg. Az élet örökös küzdelem, minden faj harcol a többivel a területért, élelemért és hatalomért. A mi fajunknak, a legtisztábbnak, nincs elég élettere – a fajunkból sokan száműzetésben élnek. A többi fajnak több gyereke születik, mint a miénknak, és keverednek a mi fajunkkal, hogy meggyengítsenek minket. Nagy veszélyben voltunk, de a Führer bízott bennünk, a gyerekekben; mi voltunk a jövő. Mennyire meglepődtem, amikor arra gondoltam, hogy a Führernek, az összes bécsi hirdetőtábla óriásának, akit a Heldenplatzon láttam, akit tömegek éljeneztek, aki még a rádióban is beszélt, olyan kicsikre van szüksége, mint én! Korábban sosem éreztem magam nélkülözhetetlennek, sokkal inkább gyereknek, egy fel-

nőtt afféle alantasabb alakváltozatának, olyan hibának, amelyet csak az idő és a türelem javíthat meg.

Megmutattak nekünk egy ábrát a magasabb rendű fajok fejlődési folyamatáról, ahol a majmok, csimpánzok, orangutánok és gorillák a legalacsonyabb szinten kucorogtak. Viszont az ember messze kimagaslott. Amikor Fräulein Rahm oktatni kezdett bennünket, rájöttem, hogy néhányan azok közül, akiket főemlősöknek tartottam, valójában csökkent emberfajok, bizonyos vonásaik olyannyira hangsúlyosak, hogy érzékelhetjük rokonságukat az emberszabásúakkal. Megtanultuk tanárnőnkől, hogy például egy néger nő közelebb áll a majmokhoz, mint az emberiséghez. A majmok szörzetének eltávolításával a tudósok meggyőződhetnek ennek a mértékéről. Fräulein Rahm elmondta, hogy kötelesek vagyunk megszabadulni az ember és a majmok közt félúton álló veszedelmes fajoktól. Nem elég, hogy a felfokozott nemi tevékenység és az állatiasság jellemző rájuk, hanem még a szerelem és az udvarlás magasabb rendű érzései is hiányoznak belőlük. Ők alantas élősködők, akik meggyengítenek bennünket, és lezüllesztik a fajunkat.

Az akadémikusoktól híres Mathias Hammer megkérdezte, hogy ha adnánk időt a többi fajnak, végül nem jutnának-e ugyanolyan magasra a fejlődési folyamatban, mint mi. Féltem, hogy Mathiast meg fogják szidni, de Fräulein Rahm azt mondta, hogy jó a kérdés. Rajzolt egy hegyet a táblára, és megkérdezte:

– Ha ennyi ideig tart egy fajnak eljutni innen oda, és egy másik fajnak háromszor annyi ideig, akkor melyik faj a magasabb rangú?

Mindannyian egyetértettünk abban, hogy az első.

– Mire az alantas faj eljut oda, ahol mi vagyunk ma, a csúcstra, mi már nem ott leszünk, hanem jóval föl-
jebb. – Fräulein Rahm oda se nézve elsiette a rajzot, és
a megtoldott hegycsúcs túlságosan magas és meredek
lett ahhoz, hogy állva maradhasson.

A fajt, amelyiktől a legtöbb félnivalónk volt, zsidónak
hívták. A zsidókban sok minden összekeveredett: keleti
népek, indiánok, afrikaiak és a mi fajunk. Ők különö-
sen veszélyesek voltak, mert a fehér bőrszínüket tőlünk
vették, és így könnyen megtéveszthettek bennünket.
Állandóan emlékeztettek minket: „Egy zsidóban soha
nem lehet megbízni!” „A zsidó a sátán fattya!” „A zsi-
dók keresztény gyerekeket áldoznak, a vérüket használ-
ják a micváikban!” „Ha nem mi uraljuk a világot, akkor
ők fogják! Ezért akarják a mi vérünket összevegyíteni
az övékkel, hogy ettől ők erősebbek legyenek, mi pedig
gyengébbek.” Elkezdtem félni a zsidóktól egészségügyi
szempontból. Olyanok voltak, mint a vírusok, amiket
látni nem láttam, de megtanultam, hogy azok állnak az
influenzám és a szenvedéseim mögött.

Egy mesekönyvben olvastam egy német lányról, akit
a szülei figyelmeztettek, hogy ne menjen zsidó orvos-
hoz. Mégis elment, és a váróteremben ülve hallotta,
ahogy egy lány a rendelőben sikoltozik. Rájött, hogy
nem volt jó ötlet eljönni, és felállt, hogy elmenjen. Épp
akkor az orvos kinyitotta az ajtót, és szólt neki, hogy
jöjjön be. Már a kötet szövegekéből egyértelműen ki-
derült, hogy ki volt az orvos. A sátán. Egy másik, gye-
rekeknek szóló könyvben jól megnézhettem magamnak
a zsidókat, úgyhogy tudtam, hogyan ismerjem fel őket
egy szempillantás alatt. Csodálkoztam, hogy ki a csu-
dát tudnak megtévesztetni, pláne az olyan okos árjátak,
mint mi. Az ajkuk vastag volt, az orruk nagy és kampós,

a szemük sötét, gonosz és mindig csálén állt, a testük köpcös, a nyakukban arany díszelgett, a hajuk rendetlen, és a pajeszuk ápolatlan.

Otthon mégsem részesültem a megérdemelt elismerésben. Valahányszor megmutattam anyámnak a nagyszerű fejemet, mindössze annyit csinált, hogy összekócolta a hajamat. Amikor elmondtam neki, hogy én vagyok a jövő – „Zukunft” németül –, akiben Hitler bízik, hogy egy nap a világ ura lesz, nevetett, és „én kis Zukunftom”-nak meg „Zukunftie”-nak becézett ahelyett, hogy felfogta volna, milyen komoly és fontos vagyok.

Új státusomat apám se fogadta el. Egyáltalán nem volt hálás az igyekezetemért, hogy megtanítsam fontos tényekre. Lekicsinyelte tudásomat, és zagyvaságnak nevezte. Kifogásolta, hogy Pimmichent, anyámat vagy őt „Heil Hitler!”-rel köszöntsem a hagyományos „Guten Tag” vagy a „Grüß Gott” helyett, amely annyira régen, még a középkorban keletkezett, hogy igazából már senki se tudja, hogy vajon Istentől jövő vagy Istennek címzett üdvözetet jelent-e. Mostanra a birodalomban általánossá vált, hogy mindenki gépiesen „Heil Hitler!”-rel köszönt a másiknak, még a leghétköznapibb esetekben is, mondjuk, ha kenyeret vett vagy felszállt a villamosra. Egyszerűen csak így szólították egymást.

Megpróbáltam apám lelkére beszélni. Ha nem védjük meg a fajunkat, akkor annak, józan ésszel belegondolva, végzetes következményei lesznek, de apám kijelentette, hogy nem hisz a józan észben. Hihetetlennek találtam, hogy valaki úgy igazgasson egy gyárat, hogy közben nem hisz a józan észben. Ez akkora butaság volt, hogy biztos csak ugratott, de ő kötötte az ebet a karóhoz, hogy nem, komolyan mondta, amit mondott, és hogy

az érzelmeink az egyetlen megbízható támaszunk, még az üzleti életben is. Azt mondta, hogy az emberek azt hiszik, hogy az agyukkal elemzik a helyzeteket, úgy hiszik, az érzelmeik nem mások, mint a megismerés eredményei, de tévednek, mert az értelem nem a fejben van, hanem a testben. Az ember értetlenül kijön az értekezletről: – Miért vagyok dühös, amikor ugrálnom kellene örömben? – Átsétál a parkon egy verőfényes napon, és azon tűnődik, hogy miért nehéz a szíve, mi a csuda bánthatja. Csak ezután kezdi el elemezni. Az érzelmek vezetik el ahhoz, amire a józan ész képtelen önmagától rátalálni.

Hirtelenében nem találtam jó ellenpéldát, hogy rámutassak a tévedésére; csak később, lefekvés után jutott egy az eszembe. Másnap ezzel álltam elébe:

– Ha egy idegen megad neked pontos számokat az üzletedhez, ne mondd nekem, hogy kidobod a szemétbe csupáncsak azért, mert rosszaknak *érzed* őket? Inkább bíznál az észszerűtlen érzéseidben, mint a tényekben?

Egy csomó számmal válaszolt 430 és 440 hertz között, és megkérdezte, hogy józan ésszel mit jelentenek ezek a számok. Nem válaszoltam; bosszantott, hogy megkerüli a témát, és mindennek tetejébe még érzélgősködik is, mert a hertz úgy hangzott, mint a „Herz” – ami németül szívet jelent.

– Az agyadnak ezek a számok semmit nem jelentenek, csak valamiféle frekvenciaértékeknek hangzanak. Bámulhatod őket egy darab papíron, ameddig akarod, és egy kukkot se fogsz érteni belőlük. De... – Odament a zongorához, és úgy nézett rám, hogy muszáj volt le-sütnöm a szemem. – Csak figyeld a hangokat, fiam. Azt fogják jelenteni, hogy mit érzek, amikor hallak beszélni. A józan ésszel semmire nem mész, amikor ki akarsz

menni az életbe. Erre-arra elvisz sok helyre, hát persze, de oda sose, ahová igazán eljutni szeretnél, ha majd visszatekintesz az életedre, erről biztosíthatlak. Az érzelem isteni értelem bennünk, benned. Tanulj meg hallgatni Istenre.

Nem tudtam tovább türtőztetni magam, kifakadtam.

– Én már nem hiszek többé Istenben! Isten igazából nem létezik! Isten csak ürügy, hogy hazudni lehessen az embereknek! Hogy az orruknál fogva vezethessék őket, és azt csinálják, amit a hatalmon lévők csináltatni akarnak velük!

Azt hittem, nagyon meg fog haragudni, de nem haragudott meg.

– Ha Isten nem létezik, akkor az ember sem létezik.

– Ez tiszta badarság, apa, nagyon jól tudod. Mi itt vagyunk. Én itt állok előtted. Be tudom bizonyítani – mondtam, és megtapogattam a kezem-lábam.

– Akkor voltaképp minek foglalkozol azzal, hogy az Isten teremtette az embert, vagy az ember teremtette az Istent? Isten mindkét esetben létezik.

– Nem, apa, ha az ember találta ki az Istent, akkor Isten nem létezik. Csak az emberek agyában létezik.

– Most mondtad: „létezik”.

– Úgy értettem, csak az ember részeként.

– Az ember alkot egy festményt. A festmény nem az ember, aki alkotta, nem is szerves része annak az embernek, hanem teljesen különbözik attól az embertől. Az alkotás elszakad az embertől.

– A festményt láthatod. Valóságos. Istent nem láthatod. Ha elkiáltod magad, „Halihó, Isten!”, senki se válaszol.

– Láttál valaha szeretetet? Megérintetted valaha a keziddel? Elég elkiáltanod magad, hogy „Hé, Szeretet!”,

és már jön is futva a négy fürge lábán? Ne hagyd, hogy fiatal szemed megtréfálgjon. Ami a legfontosabb az életben, az láthatatlan.

A vitánk így folyt körkörösén, amíg végül kijelentettem, hogy Isten a legostobább dolog, amit az ember valaha csinált. Apám szomorúan nevetett, és azt mondta, hogy ellenkezőleg: Isten a legszebb dolog, amit az ember valaha csinált, illetve az ember a legostobább dolog, amit az Isten valaha csinált. Már épp készültünk neki-rugaszkodni újra, mert én nagyon nagyra tartottam az embert és képességeit, de anyám ragaszkodott hozzá, hogy jöjjen segíteni neki, tartanom kell fejfelé a tepsit, amíg kiszedi belőle a süteményt. Szórakozottságában odaégette. Nem volt nehéz felismernem régi taktikáját.

A legsúlyosabb nézeteltérés apámmal a világszemléletünkkel kapcsolatban ütközött ki. Én egészségtelen, szennyezett helynek találtam a világot, amelyre ráfér egy jókora nagytakarítás, és arról álmodtam, hogy egyszer majd csakis boldog, egészséges árjakat lehet látni mindenütt. Apám azonban a középszerűség pártján állt.

– Unalmas, unalmas! – kiáltotta. – A világ, ahol csupa babafejű gyerek születik, ugyanazok az egyengondolatok fordulnak meg a fejükben, az olyan, mint egy kert, ahol csak egyféle virág nő! Semmi se fontosabb a léthez, mint a sokszínűség. Szükség van különböző fajokra, nyelvekre, gondolatokra, ha másért nem, hát önmagáért, de ezáltal tudod te hova tenni magad! A te ideális világodban kicsoda vagy? Ki? Nem tudod! Teljesen úgy nézel ki, mint minden körülöttem, és eltűnsz, mint zöld gyík a zöld fűben.

Apám ezúttal annyira felhúzta magát, hogy ráhagytam, és úgy döntöttem, nem hozom fel többet a témát.

De lefekvés után kihallgattam, ahogy a szüleim beszélgetnek a szobájukban, és a fülemet az ajtóra tapasztottam, hogy minden szót halljak. Anyám aggódott, hogy apámnak nem lenne szabad ilyenekről vitáznia velem, mert a tanárok az iskolában megkérdézik a diákjaikat, hogy miről beszélgetnek otthon. Azt mondta, hogy úgy teszik fel a kérdéseiket, hogy én nem is érzékelem a veszélyt, és én túl fiatal és naiv vagyok ahhoz, hogy tudjam, mikor tartsam csukva a számat.

– Bőven szaladgál ember, akitől tartani lehet – felelt apám. – Csak nem kezdek félni a saját fiamtól!

– Az embernek muszáj óvatosnak lennie. Ígérd meg nekem, hogy máskor nem fogsz így vitatkozni velem.

– Az csakis az én dolgom, Roswita, hogyan nevelem a fiamat.

– Csak képzeld el, micsoda bajba keveredhet, ha magáévá teszi a nézeteidet.

Apám beismerte, hogy néha elfelejti, kivel vitázik; sokkal inkább úgy érzi, mintha „nekik” beszélne. Azt mondta, hogy a nyelv személyesebb, mint a fogkefe, és neki azonnal szemet szúr, ha valaki más nyelvét kezdi használni egy levélben vagy egy beszélgetésben, és az „ő” nyelvüket hallani a kislány szájából egyenesen undorító.